

Линник Олена Валеріївна,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Університету державної фіскальної служби України, кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Лінгвістична експертиза – це процесуально регламентоване експертне лінгвістичне дослідження усного і (або) письмового тексту, що завершується наданням письмового висновку експерта з питань, вирішення яких вимагає застосування спеціальних пізнань. Вона визначає фактичні дані про особу автора (чи виконавця) тексту та про умови створення мовного повідомлення (мотивацію, цілі, настанову автора, збиваючі фактори, викривлення відображеної у свідомості інформації, адаптацію мовних засобів до можливостей адресата, маскуванню мовної ситуації шляхом диктування, навмисного викривлення писемного мовлення, створення тексту у співавторстві, тощо). Тобто, лінгвістична експертиза надає інформацію стосовно учасників мовленнєвого акту, умов його протікання та співвіднесеності його результату (тексту) з дійсністю [1].

Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень лінгвістична експертиза мовлення поділяється на підвиди:

1) лінгвістична експертиза писемного мовлення, об'єктом дослідження якої є продукт мовленнєвої діяльності людини, відображений у писемній формі;

2) лінгвістична експертиза усного мовлення, об'єктом дослідження якої є продукт мовленнєвої діяльності людини, відображений у усній формі і зафіксований у (відео) фонограмі [2].

Слід зазначити, що особливістю досліджуваної криміналістичної експертизи є те, що вона сприймається експертом на слух і характеризує різні властивості звукового ладу мови, відображають індивідуальні мовні і мовленнєві навички, а також інтелектуальні здібності та особливості викладення думок того, хто говорить. Однією з головних переваг лінгвістичних ознак є те, що експерт при їхньому виділенні здатний зафіксувати дрібні відтінки, відхилення у звучанні мови, оцінювати розходження, що не піддаються сьогодні інструментальному вимірюванню.

Для досягнення результату у проведенні судово-лінгвістичної експертизи експерт повинен уміло орієнтуватися у таких лінгвістичних дисциплінах, як: фонетика, фонологія, синтагматика, акцентологія, лексикологія, семасіологія, фразеологія, словотвір, морфологія, синтаксис, стилістика, діалектологія, соціолінгвістика, нейролінгвістика, психолінгвістика.

На сьогоднішній день даний вид експертного дослідження активно розвивається в теоретичному і методологічному плані, стає більш затребуваним в процесі слідчих і судових дій.

За останні роки збільшилась кількість цивільних справ щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, за позовами щодо виборчих технологій, реклами, та кримінальних проваджень щодо наклепу, образи тощо. Тобто виникнення лінгвістичної експертизи зумовлено сучасним етапом розвитку суспільно-мовної ситуації в Україні.

Аналізуючи літературні джерела і експертну практику, С. М. Вул дав визначення предмета судової експертизи писемного мовлення – це фактичні дані, істотні для розслідування і судового розгляду кримінальних або цивільних справ, які встановлюються за допомогою спеціальних знань в галузі судової лінгвістики та об'єкта як продукту мовленнєвої діяльності людини (слова, словосполучення, текст, групи текстів), які викладені в письмовій формі [4, с. 100].

Крім того, лінгвістична експертиза дозволяє вирішувати ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні та ситуаційні завдання. У межах ідентифікаційних завдань встановлюються авторство тексту відносно конкретної людини, а також тотожність декількох анонімних текстів невідомого автора. До класифікаційних завдань судово-лінгвістичної експертизи відносяться встановлення статі, віку, соціального стану, професійної належності (в тому числі конкретних професійних навичок – діловодства, відбору показань, тощо), рівня освіти, рідної чи основної мови спілкування, місця формування мовних навичок або визначення діалекту, говірки, вплив яких спостерігається у досліджуваному тексті тощо.

Під зазначеними завданнями розуміються встановлення незвичного тимчасового психофізіологічного стану автора (виконавця) тексту на момент створення (виконання) останнього та розпізнання наявності у автора стійких патологій мовно-розумових процесів без постановки діагнозу. Розв'язання ситуаційних завдань передбачає моделювання, відновлення повної або часткової картини мовленнєвої ситуації, а саме: створення тексту в співавторстві, з імітацією чужого мовлення, з використанням довідкової літератури, з літературно-художньою обробкою, тощо [1].

Слід також зазначити, що практика проведення лінгвістичних досліджень показує, що найбільш складним і важливим є усвідомлення органами, які призначають експертизи, і самими експертами того, на які питання може відповісти експерт. Це пояснюється тим, що лінгвістичні дослідження в Україні знаходяться на стадії формування й у методичних рекомендаціях до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, відсутній перелік питань, які вирішуються в рамках саме лінгвістичних досліджень [3, с. 130].

Отже, що лінгвістичний аналіз в цілому спрямований на дослідження усної мови, на збирання інформації, її обробки і виведення істини. Він відбиває соціальні, інтелектуальні, психофізіологічні й інші особистісні характеристики людини. Крім того, даний вид експертного дослідження спрямований і на вивчення характеристик, визначуваних анатомічними, фізіологічними і психофізіологічними особливостями індивідуума.

Список використаних джерел

1. Кофанов А. В. Криміналістика України: питання і відповіді: навч. посіб. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/62533-11-sudovov-lingvistichna-avtoroznavcha-ekspertiza.html> (дата звернення: 30.10.2018).
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 30.10.2018).
3. Судак Г. В. Лінгвістична експертиза у правозастосовній діяльності // Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 3. С. 128–132.
4. Вул С. М., Довженко О. В. О лингвистической экспертизе как новом роде исследований в системе Минюста Украины // Экспертное обеспечение правосудия: проблемы теории и практики: материалы международной научно-практической конференции (7–8 сентября 2006 г., Симферополь). С. 99–101.